

PAPER DETAILS

TITLE: Kur'an ve Kitab-i Mukaddes'teki Bazi Evrensel Degerlerin Budist Metinlerinden
Suttanipata'daki Iz Düsümleri

AUTHORS: Mustafa BAS

PAGES: 33-52

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2114505>

Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes'teki Bazı Evrensel Değerlerin Budist Metinlerinden Suttanipata'daki İz Düşümleri

*Reflections in the Buddhist Text "Suttanipata" of Certain Universal Values Mentioned
in the Qur'an and the Bible*

Mustafa BAŞ*

Öz

Kur'an, her topluma kendi dili ile peygamberler gönderildiğini, peygamber gönderilmedikçe azap edilmeyeceğini bildirmektedir. Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar geçen süreçte insanlığa gönderilen peygamberlerin sayıları ve kimlikleri hakkında, Kur'an'da ve Kitab-ı Mukaddes'te isimleri verilenler dışında net bir bilgi bulunmamaktadır. Hadislerde 124.000 civarında peygamber gönderildiği bildirilirken bu peygamberlerin hangi toplumlara, ne zamanda gönderildikleri bilinmemektedir. İnsanlık tarihinde peygamberliği ile ilgili net bilgiler olmamakla birlikte getirdiği ilkeler ve söylemleri ile tevhit anlayışına paralel esasları dile getiren kimselerin varlığı dikkat çekmektedir. Bu kişilerin fikirleri ve savundukları ilkeler dikkate alınarak peygamber olabilecekleri dile getirilmektedir. Budizm'in kurucusu (Siddhartha Gautama) Gotama Buda hakkında da bu iddialar ileri sürülmektedir. Bütün dinlerin kökeninde vahyin varlığını savunmakta olan İslam, insanlığın ilk inancının kâinatın yaratıcısı bir Allah'a inanma temeline dayanan Tevhid olduğunu söylemektedir. Hemen bütün toplumlarda ortak görülen ve evrensel değerler olarak kabul edilen doğruluk, ana babaya itaat, hırsızlık yapmamak, cana kıymamak, zina etmemek gibi prensiplerin varlığı ve kutsal metinlerde yer alması bu iddiayı desteklemektedir. Ahlaklı toplum yapısı oluşturmayı amaçlayan Budist metinlerinde de bu ortak değerlerin sıklıkla zikredildiği dikkat çekmektedir. Bu makale de evrensel sayılabilecek ortak değerlerden Kur'an ve Kitabı Mukaddeste dile getirilenlerin bazılarının Suttanipata'daki izdüşümleri üzerine bir karşılaştırma yapılması planlanmaktadır. Yapılan bu karşılaştırma ile hemen her inanın ahlaklı, insan haklarına saygılı bir toplum oluşturmayı hedeflediği ilkelerdeki benzerliğe dikkat çekilecektir.

* Prof. Dr. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fak. Felsefe ve Din Bilimleri Bölüm Başkanı; mustafa.bas@bilecik.edu.tr; Orcid no: 0000-0001-9696-4100.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Buda, Suttanipata, Tevrat, İncil, Evrensel Değerler

Abstract

It is revealed in the Qur'an that every nation was sent a prophet who spoke their language and that retribution can only come into question if a prophet has been sent. We have no clear knowledge on the number and identity of the messengers between Adam and Muhammad (p.b.u.h), save the names given in the Qur'an and the Bible. Although some 124.000 prophets have been mentioned in Hadiths, there is no evidence as to which nations they were sent to and the relevant time periods. There are many prominent figures in history that we do not necessarily regard as prophets, who stand out with their advocacy of principles parallel to the concept of Tawhid, through their rules and actions. Based on their ideologies and principles, many assume these individuals to have been prophets. Such claims have also been made about the founder of Buddhism, Gautama Buddha (Siddhartha Gautama). In Islam, every religion established by revelation and the essential belief of humanity is Tawhid, which is based on believing in only one God (Allah) as the creator of the whole universe. The fact that righteousness, subservience to parents, the prohibition of stealing, homicide, adultery and such principles are widely accepted by most societies as universal values and are prevalent in holy scripture supports these claims. It is remarkable how often these universal values are mentioned in Buddhist texts, which aim to compose a moral social structure. This article intends to draw comparisons from the reflections in Suttanipata of universal values mentioned in the Qur'an and the Bible. Through this comparison, the similarity of the principles with which each belief aims to constitute a moral and respectful society will be emphasized.

Keywords: Quran, Budha, Suttanipata, Tora, Gospel, Universal Values

Giriş: Ahlakî Değerler Ekseninde Peygamberlik Olgusu

İnsanlar birlikte yaşadıkları toplumda, diğer insanlarla karşılıklı hak ve görevlerin yerine getirilmesi üzerine oluşan zorunlu olarak ilişkiler kurmaktadır. Bu hak ve görevlerin ihlali, karşılıklı ilişkilerin ve toplum yapısının zedelenmesine neden olmaktadır. Toplum yapısının sağlam olarak varlığını devam ettirmesi için yaşama, mal, mülk edinme, düşünme, soyunu sürdürme gibi insanın doğuştan sahip olduğu haklara zarar verecek bütün davranışlar, inanç ve hukuk sistemleri tarafından reddedilmekte, aksine güven ve itimadın fertler arasında hâkim kılınması istenmektedir. Hemen bütün dinlerde Hz. Muhammed'in "Müslüman, dilinden ve elinden insanların emin olduğu kimsedir. Mü'min de, insanların can ve mallarında kendisine güvendiği

kimsedir.”¹ hadisinde belirtilen ilke ortak bir değer olarak yer almaktadır. Mutlu ve huzurlu toplum yapısının oluşturulması, fertler arasındaki ilişkiler ve sosyal hayatın düzenli yürütülmesi inanç sistemlerinde evrensel olan değerlerle hayata geçmektedir. Temelde aklın, dinin, malın, canın ve soyun korunmasını sağlayan bu değerlerin hayata yansımaları, ferdi olgunluk ve erdemli kişiliği oluşturmakta, toplumsal birlik ve beraberliğe katkı sağlamakta, fertleri birbirinin hakkına saygı gösteren topluma dönüştürmektedir.

Evrensel değerler, ancak hayata yansıtılmasıyla değer kazanmakta ve ideal toplum yapısı oluşturulabilmektedir. Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar gelen bütün peygamberlerin tebliğinin temelinde bu değerlerin hakim olduğu ahlaklı toplumu oluşturmak amacının hedeflendiği kutsal metinlerden anlaşılmaktadır. Bu amaç için mücadeleler verdikleri, sıklıkla ölümle yüz yüze geldikleri ve öldürüldükleri nakledilmektedir. Düşünce ve fikir adamlarının da ideal toplum ve erdemli insan eğitimi için çok eski dönemlerden günümüze ulaşan yaptıkları konuşmalar ve kaleme aldıkları eserler bilinmektedir. Ninian Smart, hemen her inanışta ortak olan bu evrensel değerleri aile benzerliği kavramı üzerinden tanımlamakta, her dini inanışın diğer dini geleneklerle benzerlikleri yokmuş gibi görünmelerine rağmen akraba olduklarını, bir ailenin (din ailesinin) üyeleri gibi birbirleri ile bağlarının bulunduğunu ileri sürmektedir.²

Kur'an, her topluma kendi dili ile peygamberler gönderildiğini,³ peygamber gönderilmedikçe de azap edilmeyeceğini,⁴ bildirmektedir. Hz. Adem ile başlayan ve Hz. Muhammed ile son bulan süreçte geldiği belirtilen bu peygamberlerin kimler ve kaç kişi oldukları hakkında kaynaklarda net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Ebuzer el-Gıfari'den gelen “Nebi (sas)’e; “Ey Allah’ın Resulü nebilerin evveli hangisidir?” diye sordum. “Adem’dir.” buyurdu. “O, nebi miydi?” diye sordum. “Evet! Mükellemler bir nebi idi.” buyurdu. “Ey Allah’ın Resulü nebilerin sayısı kaçtır?” diye sordum. “Yüz yirmi dört bindir.” buyurdu. “Onlardan kaç resuldür?” diye sorduğumda da “Üç yüz on beş veya

¹ A. Himmet Berki, *250 Hadis Tercüme ve İzahı*, (Ankara: DİB Yayınları, 1980), 83

² Şevket Özcan, “Ninian Smart’a Göre Dünya Dinlerinin Boyutları: The World’s Religions Adlı Eser Ekseninde Bir İnceleme” *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 61, Autumn III 2017, 215

³ Bkz. Nahl 36; Ra’d 7

⁴ Bkz. İsrâ 15

“üç yüz on üç kişilik bir cemaat.” diye karşılık verdi.”⁵ rivayetini esas alarak bu peygamberlerin sayısının 124.000 civarında olduğunu zikretmektedirler. Kur’an’da yirmi beş peygamber, üç tanede peygamber mi veli mi olduğu bilinmeyen yirmi sekiz isim zikredilmektedir. İsmi verilen peygamberler dışındakiler hakkında bilgiler kısmen hadislerde, kısmen tefsirlerde, kısmen de tarih kitaplarında nakledilmektedir. Kur’an, “And olsun ki, senden önce birçok peygamberler gönderdik; sana onların kimini anlattık, kimini anlatmadık...”⁶ “Peygamberlerden sonra, insanların Allah’a karşı bir hüccetleri olmaması için, gönderilen müjdecî ve uyarıcı peygamberlerden bir kısmını daha önce sana anlatmış, bir kısmını da anlatmamıştık...”⁷ ayetleri gönderilen peygamberlerin bazılarının mücadeleleri hakkında bilgi verildiğini, bir çoğu hakkında bilgi verilmediğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda Kur’an’da ismi ve haberi hiç verilmeyen peygamberler olduğu gibi, ismi verilmeksizin kendisinden bahsedilen Samuel (Eşmuvil b. Balı) gibi peygamberler de bulunmaktadır.⁸

İnsanlık tarihi incelendiğinde peygamberliği ile ilgili net bilgiler olmamakla getirdiği ilkeler ve söylemleri ile tevhit anlayışına paralel esasları dile getiren kimseler bulunduğu görülmektedir. Bu kişilerin fikirleri ve savundukları ilkeleri dikkate alan bazı alimler peygamber olabileceklerini ileri sürmektedirler. Budizmin kurucusu (Siddhartha Gautama) Gotama Buda da getirdiği ahlaki ilkeler ve felsefesi ile bu isimlerden biri olarak dikkat çekmektedir. Muhammed Hamidullah onunla ilgili iddialı bir yorumda bulunarak bazı Kur’an tefsircilerinin yaptıkları araştırmalar sonunda Budizm’in Kur’an’da geçtiğini, buna Zülkifl isminden ulaştıklarını, bu ismin “Kif’li veya Kifl’e mensup” manasına geldiğini, bu şehrin Kapilavastu, yani Gotama Buda’nın doğduğu şehir olduğunu ileri sürdüklerini belirtmektedir. Bu tefsircilerin Tin Suresindeki ‘İncir Ağacına, Zeytin Ağacına, Sîna Dağı’na yemin olsun ki!.. ve şu Emîn Şehr’e yemin olsun ki!’ ayetlerinde zikri geçen “Şu Emîn Şehrin”, Hz. Muhammed’in doğduğu şehir olan “Mekke”ye, “Sina (Sînîn) Dağı’nın” Musa Peygambere, “Zeytin Ağacı’nın” Filistin’deki Zeytin Dağı ve Hz. İsa’ya işaret ettiğini, “İncir Ağacı”na gelince de şimdiye kadar hiç kimsenin bununla yabancı bir incir ağacı dibinde irfana ulaşan (Vahiy alan) “Buda”nın kastedildiğini fark

⁵ Ebu Abdillâh Muhammed b.Sa’d, Kitab-ı Tabakat’ıl-Kebir Thk. Ali Muhammed Ömer. 11 Cilt. (Kahire: Mektebetü’l-Hancı, 2001) 1: 33; Taberi, Milletler ve Hükümdarlar Tarihi 5 Cilt, Ter. Zakir Kadiri Ugan, Ahmet Temir, (İstanbul: MEB Yayınları, 1991), 1: 198-199

⁶ Mü’min 78

⁷ Nisa 164-165

⁸ Bkz. Bakara 246-248

etmediğini dile getirdiklerini ileri sürmekte ise de”⁹ kendisine bu fikri veren müfessirlerin kimler olduğunu bildirmemektedir.

İslam, bütün dinlerin kökeninde vahyin varlığını savunmakta ve insanlığın ilk inancının Hz. Adem ile başlayan ve kainatın yaratıcısı bir Allah'a inanma temeline dayanan Tevhid olduğunu söylemektedir. Gerek ilkel gerekse vahye dayalı dinlerde ortak olarak görülen ve evrensel değerler olarak kabul edilen doğruluk, ana babaya itaat, hırsızlık yapmamak, cana kıymamak, zina etmemek gibi prensiplerin varlığı bu iddiayı destekler mahiyette kutsal metinlerde yer almaktadır. Bu çalışmamızda Budist metinlerinden Kur'an ve Kitab-ı Mukaddeste dile getirilen evrensel değerlerden bazılarının Suttanipata'daki izdüşümleri üzerine bir karşılaştırma yapılması planlanmaktadır. Suttanipata, Budizm'in güney kolu olan Theravada mezhebine ait Pali kutsal külliyatı olarak bilinen Tripitaka/Tipitaka (Üç Sepet) arasındaki kitaplardan biridir. Buda'nın ölümünden iki veya üç yüz yıl sonra derlenen bu birikimler Budizm'in en eski eserleri olarak kabul görmektedir. Tripitaka, Vinayapitaka, Suttapitaka ve Abhidhammapitaka olarak üç kısımdan oluşmaktadır. Bu üç külliyatın içerisinde en çok bilinen ve tanınanı Suttapitaka'dır. Suttapitaka'nın Khuddakanikâya birikimi içerisinde olan Suttanipâta, Suttaların Dökülüştü anlamına gelmektedir.¹⁰

Karşılaştırmalar

1- Doğruluk

İnsanlık için önemli erdemlerden biri olan bireyin içi ile dışının, özü ile sözünün bir olması olarak ifade edilen doğruluk bütün dinlerde tavsiye edilen temel erdemlerden biridir. Doğruluk, İslâm Dini'nin temelini oluşturan önemli bir ahlâki erdemdir. Kur'an'da “...Emrolunduğun gibi dosdoğru ol...”¹¹ ayeti doğruluk ilkesini açıkça ortaya koymakta, doğru olanlar övülmekte, ölçü ve tartıya hile karıştırmama, işin hakkını vererek yapma, helâl yollardan kazanma, insanların güvenini boşa çıkarmama, başkalarını kandırmama gibi davranışlar öğütlenmektedir. İslam, sağlıklı bir toplumun oluşturulmasındaki rolü nedeniyle doğruluğu dinin temeline yerleştirmektedir. Birçok ayette olduğu gibi “...Rabbimiz Allah'tır deyip sonra da dosdoğru olanlara hiçbir korku

⁹ Bkz. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi 2 Cilt, Ter. Salih Tuğ, (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1980), 1:700-701

¹⁰ Bkz. *Suttanipata* Çev. Korhan Kaya, (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2019), xx-xxi

¹¹ Hud 112.

yoktur...”¹² ayetiyle de doğru davranışların sonucunun hayır olduğu vurgulanmaktadır. Yalan uyduranların Allah’ın ayetlerine inanmayanlar olduğu belirtilerek¹³ yalan yere yemin ederek bir haksızlığa neden olmayı büyük günahlardan biri olarak kabul edilmektedir.¹⁴

Doğruluk, Yahudilikte dinin temelinde yer alan önemli ahlâkî ilkelerden biridir. Tevrat; insanların vermiş oldukları söze bağlı kalmalarını sık sık emrederken, yalancı şahitliği yasaklamaktadır.¹⁵ Mezmurlar’da “Tanrı’nın iyi ve doğru olduğu, günahkârlara doğru yolu öğrettiği, adaletle yol gösterdiği” bildirilmektedir.¹⁶ İnsanları aldatma ve emanete ihanet gibi doğrulukla bağdaşmayan davranışlar kesin bir dille yasaklanmaktadır.¹⁷ Hristiyanlık’ta da doğruluk en önemli erdemlerden biri olarak ortaya çıkmakta, İnciller’de doğruluğun hayat ilkesi yapılmasını emreden hükümler bulunmaktadır.¹⁸ Doğruluk vurgulanırken iman etmek ile doğruluk arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekilmekte,¹⁹ insanların hem düşüncelerinde hem de davranışlarında doğru olmaları emredilmekte,²⁰ dürüst insanın duasının kabul edileceği bildirilmektedir.²¹

Üç ilahi dinin kutsal metinlerinde yer alan doğruluk ilkeleri, farklı üsluplarla Suttanipata’da da dile getirilmektedir. Nefret dolu yanlış görüşlere bağlanmış, yalancı insanların başkaları veya kendisi için yahut para kazanmak amacıyla yalan şahitlik yaptıkları, iyiliğin ne olduğu sorulduğunda kötüyü anlatıp, gerçeği gizleyerek kötüyü tavsiye eden kimseler olduğu vurgulanmaktadır.²² Bu dünyada kötü olanların borçlarını ödemeyen, iftiracı, davranışlarında samimiyetsiz, aldatici, en aşağılık insan gibi kötülük yapanlar olduğu, her zaman kötülüğe ve kabalığa düşkün olan bu kimselerin öldüklerinde karanlıkta kalacakları, baş aşağı cehennemi boylayacakları belirtilmektedir.²³

¹² Ahkaf 13

¹³ Bkz. Nahl 105.

¹⁴ Bkz. Berki, *250 Hadis Tercüme ve İzahı*, 69.

¹⁵ Bkz. Çıkış 20:16 ; Tesniye 5: 20; 8:17

¹⁶ Mezmurlar 25: 8-9

¹⁷ Bkz. Çıkış 22:14-15.

¹⁸ Matta 5:6

¹⁹ Galatyalılara Mektup 3:11.

²⁰ Bkz. Yuhanna 4: 23-24

²¹ Bkz. Yakubun Mektubu 5:16

²² Bkz. Suttanipata, Yılan Bölümü (Uragavagga), 7. Vasalasutta Suttası 1-19

²³ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 2. Amagandhasutta 6-10

Bilgeler için kötü söylenmemiş, iyi söylenmiş kusursuz ve lekesiz dört şey sayılırken ilk olarak güzel konuşan bir dil ifade edilmekte, doğruyu konuşmak yanlış konuşmamak dördüncü esas olarak sayılmaktadır. Gerçek ölümsüz olanın söz olduğu, insanların doğru olanı, iyi olanı ve haklı olanı hiç sapmadan konuşmaları istenmektedir.²⁴ Yalan konuşanların cehenneme gideceği, yapmadığı bir şeyi yapmış gibi gösterenlerinde aynı durumda olduğu, yalan ağızlı, sahtekar, soysuz, yıkıcı kötü kalpli, kötü işler yapanlarında cehennem sakini olduğu, oraya demirden değneklerle keskin uçlu demir sopalarla dürtüle dürtüle götürüleceği, ateşte kızarmış demir toplar yiyecekleri, sığınacak yerlerinin olmayacağı, kor yataklarda yatacakları ve alevlere girecekleri belirtilmektedir.²⁵

2- Ana-babaya Saygı

Toplumların yapısının sağlamlığı onu oluşturan temel unsur ve çekirdeği olan aile yapısının sağlamlığı ile eşit orantılı olduğu bilinmektedir. Aile yapısının sağlamlığı da anne babanın çocuklara, çocukların anne babalarına karşı sorumlu davranışlarına dayanmaktadır. Kutsal metinler de de ana-baba hakları sıklıkla ve önemle vurgulanmaktadır. Kur'an'da Allah kendisine kulluk ve şirk koşmamanın hemen arkasından anne-baba hakkını gözetmeyi emretmekte, birçok ayette ana-baba hakkının önemi vurgulanmaktadır.²⁶ “Rabbin, yalnız kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi ve anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa sakın onlara “öf” bile deme; onları azarlama; onlara hep tatlı ve güzel söz söyle.”²⁷ ayeti ile anne ve babaya iyi davranmayı emretmekte, anne babalar çocuklarına nasıl bakmışlarsa onlara karşı da öyle vefalı davranmayı ve aynı şekilde merhametli davranmayı öğütlemektedir.²⁸ Onlara şefkatli davranmanın illetini de Lokman Suresinde bildirmekte, annenin çocuğunu sıkıntı üstüne sıkıntı ile taşıdığını vurgulayarak onlara saygısızlığa sınır olarak da şirki zikretmektedir.²⁹

Anne ve babaya iyi davranmak, Hz. Musa'ya verilen on emrin arasında yer almaktadır.³⁰ Ömrün uzun olması ve iyiliklerle karşılaşmak için Tanrı'nın

²⁴ Bkz. Suttanipata, Mahavagga 3. Subhasitasutta 1-4

²⁵ Bkz. Suttanipata, Mahavagga 10. Kokaliyasutta 5-12

²⁶ Enam 151; İsrâ 23.

²⁷ İsrâ 23.

²⁸ Bkz. İsrâ 23-24

²⁹ Bkz. Lokman 31/14-15

³⁰ Bkz. Çıkış 20:12

buyruğu uyarınca anne babaya saygı gösterilmesi emredilerek,³¹ onlara karşı dik başlı davranan, başkaldıran, sözlerini dinlemeyen, lanet edip döven ve vefasızlık edenlere karşı taşlanarak öldürme gibi ağır bir ceza teklif edilmektedir.³² Süleyman'ın Özdeyişlerinde de anne babanın uyarılarına kulak verilmesi öğütlenmekte,³³ babasına saldıran, annesini kovan çocuğun ailenin yüz karası olduğu vurgulanarak onlara iyi davranılması emredilmektedir.³⁴ Hz. İsa'da İsrailoğullarını tenkit ederken onların kendi kanunlarında belirtilen esaslara vefasızlıklarını şu ifadelerle eleştirmektedir; "Ama siz, 'Her kim anne ya da babasına, benden alacağın bütün yardım Tanrı'ya adanmıştır derse, artık babasına saygı göstermek zorunda değildir' diyorsunuz. Böylelikle, töreniz uğruna Tanrı'nın sözünü geçersiz kılmış oluyorsunuz."³⁵ Kendisine yapılması gereken iyilikleri soran kişiye buyrukları yerine getirmesini emretmekte, buyrukların arasında anne babaya saygılı olmayı saymaktadır.³⁶ Pavlus Efeslilere yazdığı mektubunda aile ilişkileri ile ilgili hükümleri açıklarken anne babanın sözünün dinlenmesinin doğru bir eylem olduğunu söyleyerek; iyilik bulmak, yeryüzünde uzun ömürlü olmak için anne babaya saygı göstermenin de vaat içeren ilk buyruk olduğunu vurgulamaktadır.³⁷

Suttanipata'da da gençlikleri geçip yaşlandıkları zaman annesi ve babasını maddi varlığı ile geçindirmeyen, sözle veya şiddet uygulayarak anne, baba, kardeşler veya kayınvalideyi üzerek günah işlemekten çekinmeyen kimseler kast dışı olanlar arasında sayılmaktadır.³⁸ Güzel nimetler, anne ve babaya bakma, erdemli yaşama ve akrabalara yardım etme olarak zikredilmekte,³⁹ kişinin anne babasını hürmetle geçindirmesi istenmektedir.⁴⁰

3- Zina

Toplumun çekirdeği olan ailenin bütünlüğü kutsal metinlerde vurgulanmakta, aile birliğini bozan ve bu birliğe zarar vererek ahlaksızlığı yaygınlaştıracak olan zina ve zinaya sebep olan davranışlar yasaklanmaktadır. Kur'an, toplum ahlakını korumayı esas alarak açık bir hayasızlık ve kötü bir

³¹ Bkz. Yasanın Tekrarı 5:16

³² Bkz. Çıkış 21:15-17; Yasanın Tekrarı 21:18-20

³³ Bkz. Süleyman'ın Özdeyişleri 1:8-9

³⁴ Bkz. Süleyman'ın Özdeyişleri 4:1-6, 19:26, 30:17

³⁵ Matta 15:5-6

³⁶ Bkz. Markos 10:17-31; Luka 18:18-30

³⁷ Bkz. Efesliler 6:1-3 ; Koleseliler 3:20-21

³⁸ Suttanipata, Yılan Bölümü (Uragavagga), 7. Vasalasutta Suttası 9-10

³⁹ Suttanipata, Çullavagga, 4. Mahamangalasutta 5

⁴⁰ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 14. Dhammikasutta 29

davranış olarak nitelendirdiği zinaya yaklaşılmamasını yasaklamakta, zinaya vesile olacak yollara da sınır koymaktadır.⁴¹ Erkek ve kadınların gözlerini sakınmalarını emretmekte, giyimde tesettürü emrederek,⁴² zina edenlerle ilgili cezai müeyyideler getirmektedir.⁴³

Tevrat'ta zina ile ilgili yasak on emrin içerisinde geçmekte, “Komşunun evine, karısına, erkek ve kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin” denilerek zinaya vesile olan yollar da yasaklanmaktadır.⁴⁴ Levililer’de de bu esaslara aykırı davranan ve uymayanlarla ilgili en ağır cezaların uygulanması emredilmektedir.⁴⁵ Zinaya tevessül edenin aynı zamanda kişiliğini ve onurunu da kaybedeceği, benliğini başkalarına kaptırarak günahının kemendi ile kısıkvrak sarılacağı bildirilmektedir.⁴⁶ İncillerde de Hz. İsa Dağ Vaazında zinanın yasak olduğunu vurgularken bir kadına şehvetle bakan her adamın, yüreğinde o kadınla zina etmiş olacağını söyleyerek insanları ikaz etmektedir.⁴⁷ Cinayet, zina, fuhuş, hırsızlık, yalan yere tanıklık ve iftira gibi söz ve davranışların yürekten kaynaklandığı ve insanı kirlettiği ifade edilmektedir.⁴⁸

Suttanipata’da insanın kaybının nedenlerinden biri kendini kadınlara kaptırarak müsrif davranmak olarak açıklanmaktadır. Bu davranışta bulunan kişinin kendi karısı ile yetinmeyip hayat kadınları ve başkasının karıları ile göründükleri, bunun da insanın kaybının sebebi olduğu vurgulanmaktadır.⁴⁹ Dünya hayatında kendisini tensel zevklerden geri çekmeyenlerin öldükleri zaman karanlıkta kalacakları, baş aşağı cehennemi boylayacakları⁵⁰ dile getirilerek kirlili cinsel ilişkilerden uzak durulması öğütlenmektedir.⁵¹ Güdülerine göre her şeyi isteyen, dünya zevklerine zincirle bağlı olanların kurtuluşlarının zor olduğu, bu kişilerin “öldükten sonra bize ne olacak?” diye dövündükleri belirtilerek dünyada kötü bilinen şeylerin öğrenilip ondan uzak durmaları öğütlenmektedir.⁵² Zor ele geçirilen bilgeliğe ulaşma şartlarından biri

⁴¹ Bkz. İsra 31

⁴² Bkz. Nur 30-31

⁴³ Bkz. Nur 2

⁴⁴ Bkz. Çıkış 20:14-17

⁴⁵ Bkz. Levililer 20:10-16

⁴⁶ Bkz. Süleyman’ın Özdeyişleri 5:3-22

⁴⁷ Bkz. Matta 5:27-28

⁴⁸ Bkz. Matta 15:18-19; Markos 7:20-23

⁴⁹ Bkz. Suttanipata, Yılan Bölümü (Uragavagga), 6. Parabhavasutta Suttası 16-18

⁵⁰ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 2. Amagandhasutta 6, 10

⁵¹ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 14. Dhammikasutta 25

⁵² Bkz. Suttanipata, Athakavagga 2. Gutatthakasutta 2-4

olarak da kibirden uzak kalarak cinsel arzuların her türlüünü geride bırakmanın gerekliliği bildirilmekte, bu bilgelige ulaşanların cehenneminden üzerinden geçip gideceği vurgulanmaktadır.⁵³

4- Zararlı Alışkanlıklardan Sakınma

Dinler insan ve toplum yaşamının sağlıklı, huzurlu ve mutlu bir şekilde sürdürülmesini amaçlamakta, bunun için de malın, canın ve aklın muhafazasını amaçlamaktadır. Aklın giderilmesine sebep olan her şeyin aynı zamanda mal ve cana da zarar verdiği bilinmektedir. Akla, mala ve cana zarar veren sarhoş edici, uyuşturucu maddeler ve sigara kullanmak, kumar oynamak, savurganlık yapmak gibi alışkanlıklar bireye zarar verdiği gibi aile bireyleri ve toplumu da rahatsız etmektedir. İslâm, içki, kumar gibi bireye ve topluma zararı olan alışkanlıkları kesin olarak yasaklamaktadır. Kur'an'da içki, kumar ve zararlı alışkanlıklarla ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır. “Ey iman edenler! (Akli örten) içki (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytan işi birer pisliklerdir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan, içki ve kumarla, ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alkoymak ister. Artık vazgeçiyor musunuz?”⁵⁴ Bu ayet içki ve kumarın fert ve toplum için zararını belirterek uzak durulmasını emretmektedir. İnsanların kendilerini tehlikeye atmamalarını öğütleyen Kur'an, kötü alışkanlıklar olarak sağlığa zarar veren her çeşit uyuşturucu ve madde kullanımına da yasak getirmektedir.⁵⁵ İçki, kumar, uyuşturucu kullanmanın yanında, savurganlık ve tembellik de fert ve toplum için yarattığı zararlar nedeniyle dinler tarafından hoş karşılanmamaktadır.

Tevrat'ta içki yasağı “Ve Rab Harun'a söyleyip dedi; ‘Sen ve seninle beraber oğulların toplanma çadırına girdiğiniz zaman ölmeyesiniz diye şarap ve içki içmeyin. Nesillerinizce ebedi kanun olacak, ta ki mukaddesle bayağı şeyi ve murdar ile temizi bir birinden ayırt edesiniz.’”⁵⁶ hükmüyle yer almakta ve içkinin dolaylı olarak insanı ölüme sürüklediği belirtilmektedir. Hristiyanların kutsal kitabı İnciller'de de içkinin yasaklandığını belirten ifadeler rastlanmaktadır. Luka İncil'inde Hz. Yahya müjdelenirken “...Çünkü Rabbin gözünde büyük olacak, şarap ve içki içmeyecek...”⁵⁷ şeklinde onun içki içmeyen biri olduğu belirtilmektedir. Pavlus Efesoslulara Mektubunda; “Ve şarapla

⁵³ Bkz. Suttanipata, Mahavagga 11. Nalakasutta/Vatthugatha 26-28

⁵⁴ Maide 90-91.

⁵⁵ Bakara 195.

⁵⁶ Levililer 10:8-10

⁵⁷ Luka 1:5

sarhoş olmayın, onda edepsizlik vardır, fakat Ruhla dolu olun.”⁵⁸ diyerek şarabın ve sarhoş olmanın iyi bir şey olmadığını ifade etmektedir.

Yahudilik ve Hristiyanlığın esas aldığı kutsal metinlerde kumar oynamak ve şans oyunları ile ilgili kati yasaklar olmamakla birlikte para hırsından uzak durma noktasında uyarılar bulunmaktadır.⁵⁹ Para sevgisi ve hırsına odaklı olan, insanları çabuk ve kolay zenginliğe ayartan duygulardan uzak kalınması tavsiye edilmektedir.⁶⁰ Başka birinin kaybettiğini kazanma temeline dayanan kumar, kutsal metinlerde vurgulanan aç gözlülüğün sakınılması⁶¹ ve herkesin bencil olmaksızın başkasının yararını gözetmesi⁶² öğütüne uygun olmadığı gibi Hz. Musa'ya Sina'da verilen On Emirdeki “Komşuna ait hiçbir şeye göz dikmeyeceksin”⁶³ hükmüne de aykırı bir davranış olarak değerlendirilmektedir. İncillerde “Zengin olmayı hedef edinenler, ayartıcı durumlara ve tuzağa düşerler; insanları yıkıma ve yok oluşa sürükleyen anlamsız ve zararlı arzulara kapılırlar”⁶⁴ “Havadan kazanılan para yok olur, azar azar biriktirenin serveti çok olur” denilmektedir.⁶⁵ “Hiç kimse iki efendiye kulluk edemez. Ya birinden nefret edip öbürünü sever, ya da birine bağlanıp öbürünü hor görür. Siz hem Tanrı'ya hem de paraya kulluk edemezsiniz”⁶⁶denilerek haksız kazanç yerilmektedir.

Suttanipata'da zikredilen öğütlerde sarhoş edici içkiler içmemek içinde kötülük olmayan güzel nimetlerin arasında sayılmakta,⁶⁷ sarhoşluğun öfke, bağnazlık, inatçılık, hilekarlık düşmanlık, boş konuşma gurur gibi haksız davranışlardan olduğu⁶⁸ bildirilmektedir. Kötü konuşanın kumar oynayıp para kaybedenlerin yüz bin yıl Nirabbuda cehenneminde, otuz altı bin de Abbuda cehenneminde yaşayacakları ceza olarak belirtilmekte,⁶⁹ insanın sarhoş edici içkiler içmemesi, başkalarına içirmemesi, içenleri onaylamaması, onun sarhoşluk yarattığını bilmesi, sarhoşluk yüzünden kötülük işleyeceğinin bu

⁵⁸ Efesoslulara Mektup 5:18

⁵⁹ Bkz. 1. Timeteos 6:10

⁶⁰ Bkz. Süleyman'ın Özdeyişleri 13:11, 23:5; Vaiz 5:10

⁶¹ Bkz. Luka 12:5

⁶² Bkz.1. Korintoslular 10:24

⁶³ Çıkış 20:17

⁶⁴ 1. Timeteos 6:9

⁶⁵ Süleyman'ın Özdeyişleri 13:11,

⁶⁶ Matta 6:24

⁶⁷ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 4. Mahamangalasutta 7

⁶⁸ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 2. Amagandhasutta 7

⁶⁹ Bkz. Suttanipata, Mahavagga 10. Kokaliyasutta 3-4

vesile ile başkalarını sarhoş edeceğinin bilgisinde olması ifade edilmektedir.⁷⁰ Gelişkin insanın bütün görüşlerden uzak, uyuşukluk yapmaksızın sudaki nilüfer gibi lekelenmeden dünyaya tamah etmeden ve tensel zevklere tutunmadan yaşaması istenmekte,⁷¹ dürüst olması, kibirden, aldatma, iftira ve öfkeden uzak, aç gözlülüğü, uyuşukluk, sersemlik ve tembelliği yenmesi tavsiye edilmektedir.⁷² Sakin insan ise tartışma yapmayan, akli huzur içinde olan ve uyuşukluk ve tembelliği kendinden uzaklaştıran kişi olarak tarif edilmektedir.⁷³

5- Başkalarına Zarar Vermemek

Bu dünyaya gelen her insan, yaşama, mal, mülk edinme, düşünme gibi temel haklara sahip olarak doğar. Tarihin her döneminde dinler ve yasalar tarafından can, mal, namus gibi kutsal kabul edilen değerler korunmuş, insanların temel haklarına zarar verecek davranışları onaylamamışlardır. Bu hakların korunması doğrultusunda kesin yasaklar koymuşlar, öldürmek, hırsızlık ve yalancı şahitlik yapmak gibi başkalarının hakkını ihlal edecek davranışları tasvip etmemişlerdir. İslâm, tüm canlıların yaşama hakkını güvence altına almaktadır. Cana kıymanın büyük bir günah olduğunu vurgulayan Kur'an, bir cana kıyan ve öldüren kimsenin bütün insanları öldürmüş gibi olacağını bildirmekte,⁷⁴ Allah'ın yasakladığı bir eylem olarak öldürme fiilini şiddetle yasaklamaktadır.⁷⁵ Kasıtlı olarak insanların canına kıyanların dünyada ölümle cezalandırılmaları emredilmekte⁷⁶ uhrevi olarak da devamlı cehennemde kalacakları, Allah'ın gazabı ve lanetine uğrayacakları ifade edilmektedir.⁷⁷

Canlılar için en temel haklardan biri yaşama hakkıdır. Yaşama hakkı olmadan diğer hakların varlığının bir anlamı yoktur. Bu nedenle yaşama hakkının korunması ve bu hakka saygı gösterilmesi çok önemlidir. Tüm dinler insana ve diğer varlıklara saygı duyulmasını ister. İnsan yaşamına verilen değerden dolayı öldürmeme prensibi, Hz Adem'den itibaren, tüm dinlerin en temel esaslarından biri olmuştur.

⁷⁰ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 14. Dhammikasutta 23-25

⁷¹ Bkz. Suttanipata, Athakavagga 9. Magandiyasutta 12

⁷² Bkz. Suttanipata, Athakavagga 15. Attadandasutta 12

⁷³ Bkz. Suttanipata, Mahavagga 4. Sundarikabharadvacasutta 30-32

⁷⁴ Bkz. Maide 32

⁷⁵ Bkz. En'am 151 ; İsra 33

⁷⁶ Bkz. Bakara 178

⁷⁷ Bkz. Nisa 93

Yahudiliğin temel dinî esaslarından olan on emrin biri de cana kıymamaktır. Bu esas On Emir'de 'Katletmeyeceksin'⁷⁸ şeklinde geçmektedir. Bu dinin kutsal metinlerinde insan öldürmenin çok kötü bir davranış olduğu vurgulanmaktadır. Tanrı'nın suretinde yaratılması sebebiyle değerli olan insan öldürüldüğünde kanının bizzat Tanrı tarafından aranacağını,⁷⁹ ülkeyi kirlettiği kabul edilen cinayetin kirliliğini yalnız katilin kanının akıtılmasının temizleyeceği ifade edilmektedir.⁸⁰ Bir insanın düşmanı öldürmesi için kiralık katil tutmayı da yasaklamakta, bu işi yapanları lanetlemekte,⁸¹ bu eylemleri işleyenlerle ilgili sert cezâ müeyyideler getirmektedir.⁸²

Hristiyanlıkta da öldürmeme ile ilgili hükümler kutsal metinlerde yer almaktadır. Matta İncil'inde "İşitiniz ki eski zaman adamlarına denildi: "Katletmeyeceksin" ve kim katlederse hükme müstehak olacaktır...."⁸³ denilmekte, Hz. İsa da kendisine iyilik hakkında soru soran kişiye ilk olarak öldürmeyeceksin emrini vermektedir.⁸⁴ Pavlus'un Mektuplarında da her işin temeline sevginin alınması öğütlenmekte, öldürmeme emrinin de içinde olduğu yasaların özünün komşuyu kendi nefsi gibi sevmekten geçtiği, seven kimsenin komşuna zarar vermeyeceği dile getirilmektedir.⁸⁵ Şeytanın oyuncacı olarak Kayın gibi kardeşini öldürenlerden olmamak öğütlenmekte,⁸⁶ adam öldürenlerin kükürtle yanan ateş gölüne atılacağı⁸⁷ dile getirilmektedir.

Suttanipata'da da canın ve canlıların korunması ile ilgili önemli hükümler yer almaktadır. Nefret dolu, öfkeli insanların bu dünyada yaşayan canlılara zarar verenler ve onlara merhamet duymayanlar olduğu, kasabaları köyleri ele geçirmek için yakıp yıktıkları belirtilirken,⁸⁸ iyi davranış sahiplerinin bir annenin kendi hayatını riske atarak çocuğunu koruması gibi kişi tüm canlılara karşı şefkat beslemesi⁸⁹ gerektiği belirtilmektedir. Bir kimsenin ne öldürmesi ne öldürmeye neden olması, ne de başkasının öldürülmesini

⁷⁸ Çıkış 20:13; Yasanın Tekrarı 5:17

⁷⁹ Yaratılış 9:5-6

⁸⁰ Sayılar 35:33-34

⁸¹ Yasanın Tekrarı 27:25

⁸² Bkz. Çıkış 21.Bap; Levililer 24. Bap; Tesniye 5.Bap; Sayılar 35.Bap

⁸³ Matta, 5:21-22

⁸⁴ Matta 19:17-20 ; Markos 10:17-19; Luka 18:18-20)

⁸⁵ Bkz. Romalılar 13:8-11

⁸⁶ Bkz. 1. Yuhanna 3:12

⁸⁷ Bkz. Vahiy 21:8

⁸⁸ Bkz. Suttanipata, Yılan Bölümü (Uragavagga), 7. Vasalasutta Suttası 2-3

⁸⁹ Bkz. Suttanipata, Yılan Bölümü (Uragavagga), 8. İyilik Suttası 7

onaylamasının doğru olmadığı, yeryüzünün güçlü ya da zayıflıktan inleyen canlılarını öldürmekten kaçınması gerektiği⁹⁰ istenmektedir. Ele geçilmesi zor bilgelige ulaşanları özellikleri arasında güçlü ya da zayıf hiçbir canlıya zarara vermeden sakin davranmak, kendisini başkalarıyla özdeşleştirebilmek, ne öldürmek, ne de öldürmeye neden olmak sayılmakta, bunu gerçekleştirenlerin cehennemin üzerinden geçip gideceği⁹¹ dile getirilmektedir.

Mal, mülk edinme hakkı da yaşam hakkı gibi dinlerin kutsal metinlerinde korunması ve ihlal edilmemesi istenen hükümler olarak yer almaktadır. Başkasının maddî varlığının elinden alınması olan hırsızlık kesin ifadelerle yasaklamakta, bir şeyin çalınmasını gasp edilmesini, mal ve mülkiyet hakkına karşı yapılan temel suçlardan biri kabul ederek engellemeye yönelik ilkeler koymaktadır. Kur'an helâl yollarla elde edilen kazancın korunması için temel ilkeler koymakta, bu kazancın haksız bir şekilde alınmasını murdar olanla değişim olarak kabul etmektedir.⁹² Kul hakkını içeren davranışların da Allah tarafından affedilmeyeceği vurgulamakta,⁹³ malın korunmasına verdiği önemi karşılıklı anlaşmaya dayanan ticaret dışında haksız yollarla yenilmesini yasaklamaktadır.⁹⁴ Bu anlamda mal masuniyetine tecavüz olan hırsızlıkla ilgili de caydırıcı ağır cezâî müeyyideler koymaktadır.⁹⁵

Yahudiliğin kutsal metinlerinde hırsızlığı yasaklayan birçok hüküm yer almaktadır. Tevrat'ta, "Çalmayacaksınız. Hile yapmayacaksınız... Komşuna haksızlık etmeyecek, onu soymayacaksınız." hükümleri Sina'da Hz. Musa'ya verilen on emrin içinde zikredilmektedir.⁹⁶ Hırsızlığın cezası olarak zikredilen hükümlerden bir kısmında "bir adam öküz ya da davar çalıp boğazlar ya da satarsa, bir öküz karşılık beş öküz, bir koyuna karşılık dört koyun ödeyecektir. Bir hırsız bir eve girerken yakalanıp öldürülürse, öldüren kişi suçlu sayılmaz... Hırsız çaldığının karşılığını kesinlikle ödemelidir. Hiçbir şeyi yoksa hırsızlık yaptığı için köle olarak satılacaktır. Çaldığı mal -öküz, eşek ya da koyun- sağ

⁹⁰ Bkz. Suttanipata, Çullavagga), 14. Dhammikasutta 19

⁹¹ Bkz. Suttanipata, Mahavagga 11. Nalakasutta/Vatthugatha 26-27

⁹² Bkz. Nisa 2

⁹³ Bkz. Nisa 10; Duha 9

⁹⁴ Bakara, 188.

⁹⁵ Bkz. Maide 38

⁹⁶ Levililer 19:11-13

olarak elinde yakalanırsa, iki katını ödeyecektir.” müeyyideleri yer almaktadır.⁹⁷ Yeremya ve Hosea’da da hırsızlığın ahlaki sapkınlıklardan biri olduğu vurgulanmaktadır.⁹⁸ İncillerde de hırsızlık yasaklanmakta insanın içinden çıkan ve onu kirleten bir eylem olarak belirtilmektedir.⁹⁹ Hristiyanlığın yayılmasında en etkili kişi olan Pavlus, “Artık hırsızlık yapan, hırsızlık yapmasın”¹⁰⁰ diyerek hırsızlığın yasak olduğunu ortaya koymakta, Romalılara Mektubunda da her işin temeline sevginin alınmasını öğütlemekte, içi sevgi dolu olanın Kutsal Yasa’yı yerine getireceğini, komşuna zarar vermeyeceğini bildirerek, “çalmayacaksın, başkasının malına göz dikmeyeceksin” hükümlerini vurgulamaktadır.¹⁰¹ Hz. İsa da kendisinden iyilik hakkında bilgi isteyen kimseye içinde çalmamak emrinin de bulunduğu Tanrı’nın buyruklarını yerine getirmesini tavsiye etmektedir.¹⁰²

Suttanipata’da da malın korunmasına esas hükümler bulunmakta başkalarının malına el koyma davranışlarında bulunanların kendi çıkarlarını gözettikleri dile getirilmektedir.¹⁰³ Köyde veya ormanda başkalarının mallarını çalanların, kendilerine verilmeyenleri alanların, borç aldıklarında inkar edenlerin, yolda giden insanın eşyasına göz dikip onu öldürerek el koyanların da kast dışı oldukları vurgulanmaktadır.¹⁰⁴ İyi bir insanın herhangi bir yerde başkasının olduğunu bilerek kendisine verilmeyeni kesinlikle almaması, başkasına aldirtmaması, alınmasını da onaylamaması istenmektedir.¹⁰⁵ Borçlarını ödemeyerek hak gaspı yapanların da öldükleri zaman karanlıkta kalacakları, baş aşağı cehennemi boylayacakları ifade edilmektedir.¹⁰⁶

Yalancı şahitlik, bildiğinin veya tanık olduğunun aksine tanıklık yapmakta başkalarına zarar veren kutsal metinlerde yasaklanan

⁹⁷ Çıkış 22/1 -5

⁹⁸ Bkz. Yeremya 9:2; Hoşea 4:2

⁹⁹ Bkz. Markos 7:21

¹⁰⁰ Bkz. Efesoslulara Mektup 4:28

¹⁰¹ Bkz. Romalılar 13:8-10

¹⁰² Bkz. Matta 19:17-20 ; Markos 10:17-19 ; Luka 18:18-20

¹⁰³ Bkz. Suttanipata, Yılan Bölümü (Uragavagga), 3 Gergedan Boynuzu Suttası/Khaggavisanasutta 41

¹⁰⁴ Bkz. Suttanipata, Yılan Bölümü (Uragavagga), 7. Vasalasutta Suttası 4-5

¹⁰⁵ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 14. Dhammikasutta 20

¹⁰⁶ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 2. Amagandhasutta 8-10

davranışlardandır. Adaleti her şeyin temeli olarak vurgulayan Kur'an, adaletin ve hakkın, çiğnenmesine sebep olan yalancı şahitliği kesin bir dille yasaklamaktadır. Doğruluğa büyük önem vermekte, insanın yaptığını ve bildiğini olduğu gibi söylemesini emretmektedir. Yalan şahitlikten sakınmanın iyi Müslüman'ın özelliği olduğu belirtilmektedir.¹⁰⁷ İnsanın kendi annesi, babası ve en yakınları aleyhine de olsa yalan şahitlik yapmaması, adaleti sağlanması emredilmektedir.¹⁰⁸ Yalan uyduranların Allah'ın ayetlerine inanmayanlar olduğunu belirterek¹⁰⁹ yalanın ne kadar kötü bir davranış olduğunu vurgulamaktadır.

Yalan konuşma ve yalancı şahitlik yapma On Emir içerisinde yer alan yasaklardandır. Bu yasak, Tevrat'ta şöyle ifade edilmektedir; "Ve komşuna karşı yalan şahadet etmeyeceksin."¹¹⁰ Yine Tevrat'ta yalancı şahit yapanlarla ilgili olarak; "Eğer bir adama karşı kötülük hakkında şahadet etmek üzere ona karşı yalancı bir şahit kalkarsa ve hakimler iyice araştıracaklar. Ve işte eğer yalancı şahitse ve kardeşine karşı yalan yere şahadet etmişse o zaman kardeşine karşı yapmayı düşündüğü şey ne ise kendine yapacaksınız"¹¹¹ denilmektedir. İncillerde de, "Yalan yere ant etmeyeceksin ve antlarını Rabb'e ödeyeceksin denildiğini işittiniz. Fakat ben size derim ki hiç ant etmeyin"¹¹² denilerek yalan yere yemin etmenin sorumluluğu belirtilmektedir. Bir başka yerde de "Hükmetmeyin ki hükmolunmayasınız. Çünkü ne hükümle hükmederseniz, onunla hükmolunacaksınız."¹¹³ denilerek başkası hakkında yanlış kararlara varmanın sorumluluğu ortaya konulmaktadır. Hz. İsa'nın iyilikle ilgili soruya verdiği cevabın içerisinde de yalan yere tanıklık etmeme temel yasalardan biri olarak sayılmaktadır.¹¹⁴

Suttanipata'da yalan ve yalancı şahitlik yerilmekte, mahkeme veya toplantı salonunda kişiyi yalan konuşmaması, konuşturmaması, konuşanları onaylamaması ve her türlü yalandan uzak durarak ticaretini onurlu bir şekilde yapması tavsiye edilmektedir.¹¹⁵ Brahman hep doğruyu konuşan ve öğreten

¹⁰⁷ Furkan 72.

¹⁰⁸ Nisa 135.

¹⁰⁹ Nahl 105.

¹¹⁰ Çıkış 20:16; Tesniye 5:20

¹¹¹ Tesniye 19:16-19

¹¹² Matta, 5: 33-34

¹¹³ Matta 7:1-2.

¹¹⁴ Bkz. Matta 19:17-20 ; Markos 10:17-19; Luka 18:18-20

¹¹⁵ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 14. Dhammikasutta 22

olarak açıklanmakta,¹¹⁶ yalancı insanların kast dışı oldukları belirtilerek¹¹⁷ yalan konuşulmaması tavsiye edilmektedir.¹¹⁸ Bu dünyada kötü olanların iftiracı, davranışlarında samimiyetsiz ve aldatıcı oldukları belirtilerek yalan konuşanların cehenneme gideceği,¹¹⁹ yapmadığı bir şeyi yapmış gibi gösterenlerin de aynı şeyi yapmış olacakları, yalan ağızlı, sahtekâr, soysuz, yıkıcı kötü kalpli, kötü işler yapanların cehennem sakini olduğu, oraya demirden değneklerle keskin uçlu demir sopalarla dürtüle dürtüle götürülecekleri, ateşte kızarmış demir topar yiyecekleri¹²⁰ belirtilmektedir. Müridin dürüst, aldatma, iftiradan uzak, asla yalanı izlemeyen bir kişilik olması,¹²¹ yalan söylememesi, zayıfa da güçlüye de dostça davranması, aklın çalkantılarında kötülüğü kuvvetle kovması... derin düşünceye bağlı olarak uyanık olması, ağırbaşlılıkla şüphenin ve kötü davranışın önünü kesmesi, uyarı sözleriyle düşünceli olması... tepeden bakarak başkalarını kötüleyerek konuşmaması¹²² istenmektedir.

Suttanipata'da karşılaştırma yaptığımız bu prensipler dışında Kur'an ve Kitab-ı Mukaddeste karşılıklarını bulabileceğimiz birçok ahlaki ilke bulunmaktadır. Dolayısıyla bu temel insanî ve ahlakî ilkelere hemen bütün kutsal metinlerde rastlanabilmektedir. Erdemli ve ahlaklı olmak için sıralanan bu ilkelerde kişi, nasıl vücuduna yayılan yılan zehrinden kurtulursa öfkesini de aynı şekilde yenmelidir.¹²³ Açgözlü olmadan, arzusuz, kıskançlık hissetmeden, cehaletten uzak, dünyadaki hiçbir şeye karşı istek duymadan dolaşmalı,¹²⁴ tutkusu ve nefreti, kibri ve riyası bir iğnenin ucundaki hardal tohumu gibi düşmeli, kabalıktan uzak, hiç kimseyi incitmemeli,¹²⁵ nefret dolu, kötü kalpli, iki yüzlü, yanlış görüşlere bağlı, kibriyle büyülenmemeli ve başkalarını küçük görmemelidir.¹²⁶ Birileri tarafından yerilse de övülse de sakın kalmaya çalışmalı, düşüncelerini bozmamalı, empati yapabilmeli, tutku ve aç gözlülüğü bırakıp iyi şeyleri yapmalı bu vesile ile cehennemden üzerinden geçip gidebilmelidir.¹²⁷ Kendisini tensel zevklerden geri çekmeli, sert, kaba, dedikoducu, hilekar

¹¹⁶ Bkz. Suttanipata, Mahavagga 9. Vastthasutta 38-39

¹¹⁷ Bkz. Suttanipata, Yılan Bölümü (Uragavagga), 7. Vasalasutta Suttası 1

¹¹⁸ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 14. Dhammikasutta 25

¹¹⁹ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 2. Amagandhasutta 8-10

¹²⁰ Bkz. Suttanipata, Mahavagga 10. Kokaliyasutta 8-11

¹²¹ Bkz. Suttanipata, Athakavagga 15. Attadandasutta 12

¹²² Bkz. Suttanipata, Athakavagga 16. Sariputtasutta 7-10

¹²³ Bkz. Suttanipata, Yılan Bölümü (Uragavagga), 1 Yılan Suttası (Uragasatta) 1

¹²⁴ Bkz. Suttanipata, Yılan Bölümü (Uragavagga), 3 Gergedan Suttası 22

¹²⁵ Bkz. Suttanipata, Mahavagga 9. Vastthasutta 38-39

¹²⁶ Bkz. Suttanipata, Yılan Bölümü (Uragavagga), 7. Vasalasutta Suttası 1,17-18

¹²⁷ Bkz. Suttanipata, Mahavagga 11. Nalakasutta/Vatthugatha 24-28

acımasız, eli bağlı ve davranışlarında samimiyetsiz olmamalıdır.¹²⁸ Erdemli yaşayarak akrabalara yardım etmeli, sabırlı olup, güzel konuşmalı,¹²⁹ yüce konuma kavuşmak için dinsel kurallara yönelmeli, yaşlı insanları onurlandırmalı, dini emirlere uymalı, gülünç konuşmalardan, hileden, riyadan, aç gözlülüğten, yaygaradan, kabalık, azgınlık ve aptallıktan vazgeçmeli,¹³⁰ hoş olanı da nahoş olanı da arkasında bırakarak her şartta bu dünyada doğrulukla gezebilmelidir.¹³¹

Bir kimsenin iyiliğinin soyu ile değil davranışı ile ölçüldüğü, aşağı bir aileye ait olsa da doğruluğa boyun eğmiş, ılımlı, nazik, dinsel bir hayat süren müridin alçak gönüllüğü ile soylu olabileceği vurgulanmaktadır.¹³² Ölümün her canlıyı yakalayacağı; “doğmuş canlılar için ölümden kaçış yoktur; yaşlılık çağına ulaşınca ölüm onu bekler. Olmuş meyveler düşme tehlikesi ile karşı karşıyadır; bunun gibi doğmuş olan her canlı ölüm tehlikesi ile karşı karşıya bulunur. Genç olsun erişkin olsun, aptal olsun, akıllı olsun bütün insanlar ölümün gücüne yenik düşerler, hepsi de ölümün kölesidir. Ölüme yenik düşenler öteki dünyaya giderler, baba oğlunu kurtaramaz, akrabalarda kendi akrabalarını kurtaramazlar.”¹³³ ifadeleri ile İlahi kaynaklı kutsal metinlere benzer şekilde yer almaktadır. Hayatın gerçekten kısa olduğu yüz yıl yaşayanın da daha uzun yaşayanın da nihayetinde yaşlılıktan mutlaka öleceği, dünyaya aşırı tamah edenleri ölümün takip ettiği, bu sebeple her konuda dünyevi arzuların peşinden koşulmaması tavsiye edilmektedir.¹³⁴

Kötü söz kullananın bir balta gibi kendilerini kestikleri, ayıplanacak kişiyi öven ya da övülecek kişiyi ayıplayanın ağızıyla günah topladığı, bu yüzden de hiçbir durumda mutlu olamadığı, savunmasız, saf ve temiz insanlara karşı şiddet uygulayanların eylemlerinin rüzgâra karşı savrulan toz gibi kendilerine döndüğü vurgulanmakta, dedikoducu kimselerin başkalarını incitecek şekilde konuştuğu, bu dünyada yapılan işlerin kaybolmadığı, kötülük işleyenlerin öteki dünyada mutlaka acı çekecekleri, orada onlara güzel söz söylenmeyeceği, hoş karşılanmayacakları, sığınacak yerlerinin olmayacağı, kor yataklarda yatarak alevlere girecekleri, irin ve kan içinde kaynatılacakları, kenardan da

¹²⁸ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 2. Amagandhasutta 6, 9

¹²⁹ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 4. Mahamangalasutta 5-9

¹³⁰ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 9. Kimsilasutta 2-5

¹³¹ Bkz. Suttanipata, Çullavagga, 13. Sammaprabbacaniyasutta 5

¹³² Bkz. Suttanipata, Mahavagga 4. Sundarikabharadvacasutta 9

¹³³ Suttanipata, Mahavagga 8. Sallasutta 2-6

¹³⁴ Bkz. Suttanipata, Athakavagga 6. Carasutta 1

çıkamayacakları belirtilerek bu sebeple dünyada gayretli olunması tavsiye edilmektedir.¹³⁵

Sonuç

Bilindiği gibi dinlerin ana amacı ahlaklı bireylerle sağlam yapıli toplumlar oluşturmaktır. Bu amaca yönelik olarak bazen yazılı metinlerde, bazen de yazısız olarak törelerde uyulması istenen kurallar bulunmaktadır. Bu kuralların birbiri ile örtüşmeleri aralarında kaynak birlikteliği olabileceği kanaatini kuvvetlendirmektedir. Kur'an ve Kitab-ı Mukaddes'te zikredilen emir ve yasaklardan bazılarının, Budizm'in kutsal metinlerinden Suttanipata'daki iz düşümleri üzerine yapılan bu karşılaştırmada, hemen hemen aynı veya benzer ifadelerle Suttanipata'da yer aldığı görülmektedir. Bu emir ve yasaklardaki benzerlikler, evrensel değerler olarak bütün dini inanışlarda ya kutsal metinlerde veya töre olarak yer almaktadır. Bu benzerliklerin varlığı, bütün dinlerin temelinde vahiy gerçeğine ve peygamberlerle gelen ilahi hükümlerin kalıntılarının günümüze ulaşmış halleri olduğuna delalet etmektedir.

KAYNAKÇA

BERKİ, A. Himmet. *250 Hadis Tercüme ve İzahı*, Ankara: DİB Yayınları, 1980

HAMİDULLAH, Muhammed. *İslam Peygamberi* 2 Cilt, Ter. Salih Tuğ, İstanbul: İrfan Yayınevi, 1980

İBN SA'D, Ebu Abdillah Muhammed. *Kitabu't-Tabakati'l-Kebir* Thk. Ali Muhammed Ömer 11 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancı, 2001

Kutsal Kitap, İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şti, 2002.

ÖZCAN, Şevket. Özcan, "Ninian Smart'a Göre Dünya Dinlerinin Boyutları: The World's Religions Adlı Eser Ekseninde Bir İnceleme" The Journal of Academic Social Science Studies, Number: 61, Autumn III 2017

SUTTANİPATA Çev. Korhan Kaya, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2019

ŞAHİN, Muzaffer-ALTUNTAŞ, Halil, Kur'an-ı Kerim Meali. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.

¹³⁵ Bkz. Suttanipata, Mahavagga 10. Kokaliyasutta 1-21

TABERİ, Milletler ve Hükümdarlar Tarihi 5 Cilt, Ter. Zakir Kadiri Ugan, Ahmet Temir, İstanbul: MEB Yayınları, 1991